

PAŹDZIERNIK 2021

INSPIRACJE

TEMAT NUMERU

**ONTOGENEZA
I FILOZOFIA...**

OCEN
OLSZTYŃSKIE
CENTRUM
EDUKACJI
NAUCZYCIELI

**Bezpłatny magazyn dla nauczycieli
wydawany przez Olsztyńskie Centrum Edukacji Nauczycieli.
Inspiracje. Dyskusje. Wymiana doświadczeń.
Doskonalenie osobiste i zawodowe.**

Witamy serdecznie,

zaczynamy mocnym uderzeniem od przypomnienia cytatu sprzed setek lat:

„Upada w naszych czasach wszelki autorytet – młodzież dzisiejsza nie szanuje ani bogów, ani ludzi, ani państwa, ani krwi, ani obyczajów przodków, a kto temu winien?...”

Hmm... czyli słyszać to od zarania dziejów?!

Może warto więc zadumać się choć na chwilę, że wszystko już było... I każde pokolenie jest w jakimś sensie krnąbrne... bo inaczej być nie może.

Zapraszamy do zapoznania się z podstawowymi faktami z zakresu psychologii rozwojowej (ontogenezy) oraz tekstem opartym na pracy prof. Szumana i refleksją nad celami wychowania dzieci i afirmacją życia.

Jeśli interesuje Państwa kto jest autorem przytoczonego cytatu - odpowiedzi szukajcie w tekście.

Na pewno temat ten poruszymy jeszcze w naszym Klubie INSPIRACJE.

Zatem do zobaczenia i usłyszenia,

Małgorzata Taraszkiewicz

Zuzanna Taraszkiewicz

Spis treści:

Ontogeneza, czyli uczeń w procesie swojego rozwoju.....	3
Wspieranie rozwoju wymaga wielu kompetencji	4
Zadanie 1.	6
Człowiek rozwija się, aby stać się SOBĄ!	7
Koncepcja okresów rozwojowych wg Meyera	7
Matryca pierwsza - Pełnia Pierwotna.....	7
Matryca druga - Emocjonalna Symbioza	8
Matryca trzecia - Dynamika Socjalizacji	8
Okresy i cykle rozwojowe	9
Niežnośny dwulatek	10
Kryzys czterolatka.....	10
Anielski pięcioletek.....	11
Kryzys sześciolatka.....	11
Siedmiolatki.....	12
Dziewięcioletki.....	12
Lista przykładowych symptomów mogących świadczyć o zakłóceniach integracji sensorycznej u dziecka w wieku 6-9 lat.	13
Idealny dziesięcioletek.....	15
Dorastanie	15
Rola dorosłych	17
Matryca Zawsze Sobie Poradzę	17
Inteligencja Emocjonalna - Kompetencje Osobiste - Koszty Braku	18
Samoświadomość.....	18
Samoregulacja	18
Motywacja.....	18
Inteligencja Emocjonalna - Kompetencje Społeczne - Koszty Braku	19
Empatia.....	19
Umiejętności społeczne.....	19
Zadanie 2	19
Zakończenie.....	20
Talent pedagogiczny to ... umiejętność świadomego i roztropnego stawiania celów wychowawczych.....	20

Talent pedagogiczny to... umiejętność zachęcania dziecka do wiary w siebie, w dobro świata i dobro życia. 22

Ontogeneza, czyli dziecko w procesie swojego rozwoju.

Edukacja formalna ma miejsce przez cały ultra ważny okres kształtowania się tożsamości człowieka oraz jego dojrzewanie biologiczne. A rozwój biologiczny ma swoje prawa, cykle i zasady, ponadto jest zawsze priorytetowy wobec innych procesów!

Uwaga! Rozwojowe okresy krytyczne i neuronalne porządki w mózgu ucznia występują bez względu na obowiązki szkolne!

Równoległe do rozwoju biologicznego, dokonuje się rozwój psychiczny człowieka. Oddziaływania wychowawców i osób znaczących w życiu dziecka mają ogromne znaczenie dla formułowania się tożsamości człowieka, czyli na to, kim on się stanie.

Przedstawimy tutaj niezbędne minimum wiedzy na temat rozwoju osobniczego (ontogenezy), które powinni znać zarówno nauczyciele, jak rodzice uczniów, bo to oni wpływają na losy przyszłego pokolenia!

Edukacja szkolna realizowana jest od 6 do około 18 roku życia dziecka.

Widać, że edukacja towarzyszy człowiekowi od fazy późnego dzieciństwa do fazy nazywanej wczesną dorosłością.

W tym okresie dokonują się:

- a) **zmiany biologiczne** - tj. osiągnięcie pełnej dojrzałości biologicznej
- b) **zmiany psychiczne** - dojrzewa układ nerwowy i mózg, kształtuje się tożsamość, odpowiedzialność, krystalizują się życiowe plany.

W tym czasie rozwój młodego człowieka ma charakter niezwykle dynamiczny, przebiega przez określone etapy i podlega określonym cyklom i skokom rozwojowym.

Warto więc pamiętać, że dziecko w wieku szkolnym – oprócz zadań stawianych przez szkołę, ma do realizacji także rozwojowe zadania własne: osiągnąć dojrzałość w sensie biologicznym i psychospołecznym.

Ma stać się SOBĄ, zrozumieć SIEBIE i zacząć SAMODZIELNE życie!

I nie jest to zadanie, które zrealizuje się wraz z nadejściem osiemnastych urodzin, to proces, który dokonuje się przez wiele lat. Można powiedzieć metaforycznie, że: **kanwą rozwoju są procesy dojrzewania organizmu, w tym systemu nerwowego oraz manifestacja predyspozycji danych od natury, zaś osnową są doświadczenia osobiste, wychowawcze i kulturowe – cele, wartości, postawy życiowe.**

Wspieranie ucznia w jego rozwoju wymaga zatem znajomości psychologii rozwojowej oraz narzędzi wspierania dziecka/człowieka w rozwoju. Metody (sposoby) wspierania rozwoju przekraczają kompetencje dydaktyczne nauczycieli, są czymś więcej, są czymś innym!

Wspieranie rozwoju wymaga wielu kompetencji

Najważniejsze z tych kompetencji dotyczą:

- znajomości etapów rozwojowych człowieka i przejawów charakterystycznych kryzysów rozwojowych;
- umiejętności diagnozy potencjału dziecka (m.in. indywidualnych cech charakteru, temperamentu, zainteresowań, talentów, stylu uczenia się);
- budowania wpływu wychowawczego w oparciu o diagnozowany plan rozwojowy dziecka/człowieka.

Do pracowni Michała Anioła
Przyszło dziecko i zapytało:
„Mistrzu, czemu tak stukasz w ten marmur?”
Mistrz uśmiechnął się do niego i rzekł:
„Bo w środku jest anioł,
a ja mu pomagam się wydostać...”

Wspieranie rozwoju dziecka/człowieka polega na zharmonizowaniu wszystkich jego pozytywnych cech, nie zaś jego „wad”. Indywidualny plan rozwoju wymaga bardzo rozsądnego traktowania tzw. wad czy braków, aby nadmiernie się na nich nie koncentrować i nie zaniedbywać tego, co w dziecku najcenniejsze.

Zarówno wspieranie dzieci zdolnych, jak i dzieci z problemami szkolnymi – musi się odbywać równolegle ze wspieraniem ich rozwoju jako człowieka „w całości”.

Jedną z najważniejszych zasad wspierania rozwoju jest opieranie się na tych kompetencjach, które dziecko posiada.

Słowo *kompetencja* oznacza wiedzę i umiejętności wynikające z cech, zdolności i doświadczeń dziecka. Każde dziecko prezentuje swój indywidualny zbiór kompetencji – tzw. potencjał kompetencyjny – bez względu na to, na jakim są one poziomie. Nie ma w szkole dziecka, które nie potrafi myśleć kreatywnie, uczyć się, zapamiętywać ... tylko często nie każdy robi to w sposób szkolny i nie dotyczy to tego, czego wymaga szkoła.

Kolejna zasada dotyczy analizy potrzeb rozwojowych dziecka/człowieka.

Warto przypomnieć sobie hierarchię potrzeb opracowaną przez Abrahama Masłowa (czołowego przedstawiciela psychologii humanistycznej). Teoria Potrzeb Masłowa nie tłumaczy wszystkich zachowań człowieka, ale ma znakomite walory praktycznego zastosowania.

Według koncepcji Masłowa zachowanie człowieka określone jest przez dwa prawa: prawo homeostazy i prawo wzmocnienia.

Prawo homeostazy mówi o dążeniu do równowagi potrzeb niższego rzędu.

Oznacza to, że niezaspokojenie potrzeb niższego rzędu będzie naruszać ustaloną równowagę organizmu człowieka, zaś ich zaspokojenie będzie tę równowagę przywracać i stan napięcia zniknie.

Prawo wzmocnienia ma zastosowanie do potrzeb wyższego rzędu. Według tego prawa zaspokojenie wyższych potrzeb nie powoduje ich zaniku, lecz wręcz przeciwnie, człowiek odczuwa je jako przyjemne i będzie dążył do ich wzmocnienia. Czyli muszą być zaspokojone przede wszystkim potrzeby niższego rzędu, aby było możliwe zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu.

Warto sprawdzić jak te potrzeby realizowane są w szkole!

Lekceważone lub ignorowane potrzeby – w wyniku ich skumulowania – mogą się manifestować w małej lub dużej skali, nawet mogą przybrać postać kryzysową, np. kryzysu osobistego dziecka/ucznia, kryzysu wychowawczego, dydaktycznego, konfliktu z rodzicami w skali klasy lub szkoły lub kryzysu osobistego nauczyciela.

Zadanie 1.

Proszę podać kilka obszarów/kryteriów do diagnozy zaspokajania potrzeby przynależności i uznania w szkole.

Jakie parametry szczegółowe powinny zostać poddane obserwacji i ewaluacji?

Człowiek rozwija się, aby stać się SOBĄ!

Z psychologicznego punktu widzenia – człowiek rozwija się, aby stać się SOBĄ, aby zrealizować własny plan rozwojowy, zawarty w znacznej mierze w „pakiecie” danym od natury.

Celem rozwoju jest INDYWIDUACJA (wg Carla G. Junga) – wyłonienie się SAMEGO SIEBIE, samodzielność, niezależność i realizacja WŁASNEGO potencjału rozwojowego.

Droga ku INDYWIDUACJI i SAMOREALIZACJI zaczyna się już od chwili, kiedy małe dziecko zaczyna zdawać sobie sprawę, że jest kimś innym niż jego matka.

Dalej - wiedzie przez okres dorastania ku dojrzałości.

Pozytywnie rozstrzygnięte kryzysy rozwojowe przejawiają się w funkcjonowaniu na coraz wyższym poziomie psychospołecznym, z afirmacją siebie, świata i życia włącznie.

Rozwój człowieka – jak już było wspomniane wyżej, przebiega przez określone fazy, który charakteryzuje się innymi zadaniami rozwojowymi, wyznacza je „zegar biologiczny” i „zegar społeczny”. Na przykład innych zachowań społecznych oczekujemy od czterolatka, a innych od czternastolatka czy czterdziestolatka.

Koncepcja okresów rozwojowych wg Meyera

Rozwój człowieka przebiega cyklicznie przez okresy kryzysowe na zmianę z okresami względnego uspokojenia. **Bardzo ciekawą koncepcję okresów rozwojowych opracował dr Richard Meyer**, który na okresy rozwojowe nałożył MATRYCE.

Według Meyera pierwsze trzy matryce są „nagrywane” od urodzenia do końca okresu edukacji; potem – w życiu dorosłym, następuje odgrywanie tych matryc.

Funkcjonowanie w życiu dorosłym i rozwiązanie problemów danego etapu zależy od doświadczeń zgromadzonych podczas nagrywania tych pierwszych trzech matryc.

Matryca pierwsza - Pełnia Pierwotna

Nagrywana jest do około 18 miesiąca życia. Dziecko w tym czasie powinno doświadczyć poczucia absolutnego bezpieczeństwa i pełnej obfitości życia. Oczywiście nie chodzi

tu o wymiar materialny, tylko psychologiczny. Kiedy dziecko ma zaspokojone swoje potrzeby (jedzenia, opieki, bliskości, akceptacji, miłości), kiedy dostaje wszystko, co jest ważne dla niego, świat mu się jawi jako bezpieczne miejsce - utrwalane jest przekonanie, że warto żyć.

Matryca druga - Emocjonalna Symbioza

Nagrywana jest do około 4 roku życia dziecka. Dziecko powinno nabyć doświadczenia i przekonanie, że „bezw warunkowo zasługuje na miłość”, dlatego, że jest!

Matryca trzecia - Dynamika Socjalizacji

Nagrywana jest przez cały okres edukacji do około 20 roku życia. W wyniku nabieranych doświadczeń powinno się utrwalac przekonanie, że „zawsze sobie radę dam”, poradzę sobie w każdej sytuacji. Innymi słowy – poczucie zaradności, wpływu na własne życie, poczucie możliwości i własnej wartości. Taki zestaw daje poczucie mocy i szansę by stawać się tym, kim się chce być oraz odwagę realizacji marzeń wykreowanych na bazie rozpoznania własnego potencjału.

Te trzy matryce nagrywane są do około 20 roku życia, a następnie są odgrywane w życiu dorosłym.

Do ok. 40 roku życia odgrywana jest Matryca trzecia – teraz z hasłem przewodnim „**Mam moc**”. Etap ten charakteryzuje pełna samodzielność, otwartość na zmiany i budowanie założeń dla własnego życia w ramach osobistej misji życiowej.

W kolejnym etapie, od ok. 40 roku życia do 50/60 roku życia odgrywana jest Matryca druga, doświadczanie głębokich związków, bliskości i więzi z innymi.

Matryca pierwsza odgrywana jest po 50/60 roku życia, przejawia się w poczuciu bliskości swego przeznaczenia, byciu blisko samego siebie, realizacji swego potencjału rozwojowego. Mądrość, akceptacja i poczucie pełni – pozwala doświadczać sensu życia.

Widać wyraźnie jak ważny dla rozwoju człowieka jest każdy etap jego życia, a zwłaszcza etap obejmujący swoim zasięgiem edukację formalną (szkolną).

Okresy i cykle rozwojowe

Przedstawione teraz zostaną cykle rozwoju człowieka od 2 roku życia do okresu dorastania.

Pamiętajmy, że są różne style indywiduacji, a zwłaszcza dojrzewania.

W niektórych przypadkach rozwój przebiega spokojniej, w niektórych – dynamiczniej.

Kryzysy mogą przebiegać mniej lub bardziej dramatycznie. W ramach określonego etapu rozwoju występują tzw. skoki rozwojowe.

Na przykład w pierwszym roku życia jest 7 takich skoków.

Charakterystyczne dla skoku rozwojowego jest pogorszenie się funkcjonowania dziecka

pod niemal każdym względem: dziecko nagle jakby zapomina czego się już nauczyło.

Małe dziecko gorzej śpi, gorzej je, jest kapryśne i wymaga stałej obecności mamy.

U dzieci starszych mogą się pojawiać różne lęki, koszmary nocne, męczliwość, nadwrażliwość i płaczliwość, a nawet jękanie, trudności w uczeniu się, wybuchy emocji, napady złości i zaburzenia koordynacji ruchowej.

U dzieci starszych (od 7-8 roku życia do okresu dorastania) przed skokiem rozwojowym dochodzą często bóle wzrostowe (czasem lekkie i dotyczące całego ciała, a czasem –

przy rozwoju nieharmonijnym, silne bóle kręgosłupa, rąk, nóg, bioder. Charakterystyczne są bóle stóp w wieku 11 lat i bóle pięt – rok później). Dolegliwości mogą być tak silne, że utrudnia to codzienne funkcjonowanie i oczywiście naukę w szkole.

Organizm dziecka rośnie - pamiętajmy, że rozwój biologiczny ma zawsze priorytet przed rozwojem psychicznym, w tym intelektualnym!

Niežnośny dwulatek

Pierwszy wyraźny przejaw INDYWIDUACJI ma miejsce **od około 18 do 24 miesiąca życia dziecka (tzw. niežnośny dwulatek)**. Dziecko wyłania się spod opiekuńczych skrzydeł matki i zaczyna odczuwać, że jest kimś oddzielnym. Bunt maluchów polega na wykorzystywaniu słowa NIE (chcę czegoś innego!). Dwulatka trudno jest ubrać, bo będzie ściągać z siebie ubranie, trudno odmówić czegoś, czego chce bo efektem jest krzyk, tupanie nogami, a nawet rękoczynny, trudno namówić do jedzenia marchewki. No cóż, **rozwój polega także na tym, że chcemy decydować o swoim życiu nawet jak mamy zaledwie 20 miesięcy!**

Dziecko po prostu zaczyna przejawiać swoją wolę, co czasem jest interpretowane jako upór i przeciwstawianie się. I dokładnie tak jest – ale nie ma innej drogi! Dziecko musi się przeciwstawić, aby sprawdzić w praktyce własny wpływ i potrenować niezależność!

Na pewno rodzice starszych dzieci zauważyli, że to mija ... następuje okres względnego spokoju (**sielski trzylatek**).

Kryzys czterolatka

Mija czas i nadchodzi nowy ważny etap – **kryzys czterolatka**, z hasłem przewodnim „**buntuję się więc jestem!**”. Czwarty rok życia dziecka to – po prostu – indywiduacja po raz drugi! Dla rodziców to okres trudny, ale dla dziecka jeszcze bardziej: to czas dużej niepewności, nierównowagi oraz zaburzeń koordynacji ruchowej.

Może wystąpić pogorszenie orientacji w przestrzeni, czasem drżenie rąk, niekiedy czasowe zezowanie, a także jąkanie się i zacinać, które utrudnia kontakty z otoczeniem, czego następstwami jest wzmożone napięcie emocjonalne.

To etap naprawdę trudny dla dziecka i jego otoczenia. Charakterystyczny dla tego okresu wysoki i roztrzęsiony timbre głosu. Także często zadawane pytania „Kochasz mnie?” lub stwierdzenia „ Nie kochasz mnie już”. Towarzyszy temu potrzeba całkowitego skupiania na sobie całej uwagi rodziców. Często w ramach kompensowania problemów z otoczeniem dziecko tworzy sobie w wyobraźni przyjaciela (co jest niegroźne i świadczy o bogatej, żywej wyobraźni). Na szczęście bliskość i wyrozumiałość rodziców, duże pokłady miłości i cierpliwości oraz wyrozumiałość pozwalają asekurować dziecko w tym okresie rozwoju.

Anielski pięciolatek

Wiek pięciu lat („anielski pięciolatek”) to czas spokojnego korzystania z posiadanych umiejętności. Zanim dziecko wejdzie w kolejny etap braku równowagi i kryzysu związanego ze zdobywaniem nowych doświadczeń i nowych zdolności – tak około 4-5 miesięcy przed szóstymi urodzinami, do tego czasu zachwyca swoim układnym zachowaniem.

Kryzys sześciolatka

Kryzys sześciolatek ma związek z procesami neurobiologicznymi. W tym okresie w mózgu następują „neurologiczne wielkie porządki”, zostają usuwane połączenia niewykorzystywane, co w zachowaniach dzieci może się objawiać rozchwianiem emocjonalnym, dezorientacją, zmęczeniem. W tym czasie dzieci potrzebują dużo spokoju i akceptacji. Nic złego się nie dzieje – taka przerwa techniczna! Dziecko potrzebuje dużo spokoju, wypoczynku, snu i akceptacji.

Emocjonalne wsparcie udzielane małemu dziecku ma ogromne znaczenie dla jego dalszej przyszłości!

Przemoc fizyczna jest dość dobrze rozpoznany zjawiskiem, mniej znana jest przemoc emocjonalna.

Zapraszam do obejrzenia filmu pt. „Kiedyś Twoje dziecko rozwinie skrzydła, od Ciebie zależy czy będzie latać” (1,5 minuty) – zrealizowanym przez Fundację Rodzice Przyszłości w ramach kampanii społecznej, która zwraca uwagę na zjawisko przemocy emocjonalnej wobec dzieci. <https://youtu.be/0Gj9SC75edk>

Między 5 a 19 rokiem życia wystąpi kilka takich neuro-przerw technicznych.

To element procesu dojrzewania organizmu. Czas wymierania neuronów, proces usuwania neuronów i szlaków, które nie mają wzmocnienia w doświadczeniach. Każda komórka w naszym ciele ma zakodowany w DNA program (zwany apoptozą), który po uruchomieniu prowadzi do samozniszczenia się tej komórki.

W miarę dorastania, pozostają tylko te połączenia, które są przydatne w życiu – reszta zostaje unicestwiona.

Jak zwykle po kryzysie – czas na oddech. W połowie szóstego roku życia pojawia się kilka miesięcy spokoju.

Siedmiolatki

Siedmiolatki są w fazie kryzysu rozwojowego, ale na ogół nie ma on wymiaru

dramatycznego. Charakterystyczne jest zwrócenie się dziecka do wewnątrz.

Dziecko jest mniej śmiałe (niż jakiś czas temu); ale raczej spokojne i zainteresowane nauką. To czas wchodzenia w obowiązki szkolne.

Kryzys bardziej dotyczy rodziców, ponieważ to oni często przeżywają dramatycznie postanie dziecka do szkoły oraz utratę autorytetu. Teraz ważniejsze dla dziecka jest to, co powie pani w szkole! (Warto wyjaśnić to rodzicom i zapewnić, że jest to naturalna faza rozwojowa oraz oczywiście warto razem współpracować, aby zapewnić spójne oddziaływanie).

Dziewięciolatki

W podobnej fazie są **dziewięciolatki**. Po okresie ekspansji i dobrego przystosowania

w wieku 8 lat – znowu następuje regres i zwrot do wewnątrz. Dzieci stają się bardziej lękliwe, nieśmiałe, lekko zdezorientowane. Często może je boleć głowa, nogi, a zwłaszcza stopy.

Warto wiedzieć, że w okresie 6-9 lat także rozwój intelektualny może przebiegać skokowo.

W niektórych przypadkach, dziecko, które miało duże kłopoty w rozumieniu, w nauce – nagle, niemal z dnia na dzień, prezentuje określone umiejętności i kompetencje!

Dlatego trzeba z dużą wiarą w dziecko i ogromną cierpliwością pomagać dziecku w nauce. Ilość sama przejdzie w jakość – w żaden sposób tego nie przyspieszymy!

Jakkolwiek warto zwracać uwagę na pewne objawy, które na pewno same nie przejdą i wymagają szybkiej interwencji diagnostyczno-terapeutycznej, np. związanych z problemami ze słuchem, mową czy zakłóceniami integracji sensorycznej.

Lista przykładowych symptomów mogących świadczyć o zakłóceniach integracji sensorycznej u dziecka w wieku 6-9 lat.

Dziecko:

1. Często się potyka, przewraca.
2. Zawsze upada całym ciałem („jak kłoda”)
3. W czasie chodzenia – patrzy pod nogi
4. Zawsze chodzi lub biega na palcach
5. Nie lubi spacerów – bardzo szybko się męczy
6. Nie lubi długo stać – bardzo szybko się męczy
7. Biega niezgrabnie.
8. Z trudem staje na jednej nodze.
9. Nie może opanować jazdy na rowerze
10. W czasie jedzenia często rozlewa płyny
11. Wszystko mu wypada z rąk
12. Ma kłopoty ze złapaniem piłki
13. Nieprawidłowo („dziwnie”) trzyma ołówek/tyżkę/nożyczki
14. Ma problemy ze sznurowaniem butów/zapinaniem guzików
15. Nie lubi szybkich obrotów na karuzeli/bujania się na huśtawce
16. W czasie jazdy samochodem ma torsje lub bóle głowy
17. Nie lubi się czesać/myć twarzy.
18. Jest bardzo wrażliwe na ból/bardzo słabo odczuwa ból (np. po upadku)
19. Narzeka na metki przy ubraniach/nie lubi golfików, szalików, rękawiczek/przeszkadzają mu szwy na spodniach czy wzorki na rajstopach.
20. Nie lubi dotyku, przytulania się
21. Nie lubi chodzić bosą np. po piasku/nie lubi kontaktu dotykowego z plasteliną, klejem, błotem, kaszą/smarowania skóry kremem
22. Reaguje lękami na próby wspinania się (np. na placu zabaw)
23. Reaguje bólem głowy lub wręcz wymiotami na wiele zapachów.
24. Nie lubi wielu potraw/lubi smakować rzeczy niejadalne (np. tynk)
25. Lubi stale coś gryźć (np. ołówek, gumkę do ścierania, wykałaczkę)
26. Jada tylko kilka wybranych potraw i produktów żywnościowych/jada tylko zimne (lub prawie zimne) potrawy/nie lubi jedzenia o konsystencji papki (typu ziemniaki pure)
27. Często się krztusi
28. Lubi dziwne, specyficzne zapachy.

29. Reaguje silnie negatywnie na niektóre zapachy (np. odczuwa mdłości na zapachy gotowanych potraw)
30. Szybko niszczy zabawki („rozpadają mu się w rękach”)
31. Ma bardzo mocny dotyk (nie ma wycucia).
32. Wspina się niebezpiecznie wysoko i nie odczuwa lęku.
33. Jest bardzo delikatne, wrażliwe, płacliwe
34. Nie lubi nawet średnio hałaśliwych miejsc (jest wtedy wyczerpane, zasłania uszy)
35. W czasie pisania przekręca zeszyt (kartkę papieru) pod różnym kątem
36. W czasie pisania przechyla silnie głowę i tułów na jedną stronę
37. Leży na ławce/biurku podczas pisania
38. Podczas pisania, rysowania podpira głowę ręką
39. Podczas siedzenia owija nogi wokół nóg krzesła
40. Siedząc na krześle, wychyla się nadmiernie do tyłu lub pokłada się na stole
41. Kiedy ma chwilę posiedzieć - ciągle wierci się
42. W czasie pisania – wystawia język
43. Zamienia litery w środkowym polu tekstu (zamiast KOT czyta TOK);
44. Zamienia litery o podobnym kształcie (np. b i d lub p);
45. Po rysowaniu lub pisaniu narzeka na ból ręki
46. „Brzydko” pisze/w zeszycie litery wychodzą poza linie
47. Po pisaniu w liniaturze musi sobie porysować na dużej przestrzeni
48. Zbyt silnie naciska na papier podczas rysowania lub pisania, nawet go rozrywając;
49. Słabo czyta, mówi, że literki w tekście skaczą lub drgają;
50. Ma trudności z przepisywaniem z tablicy do zeszytu (kręci mu się w głowie)
51. Nie potrafi odwzorować prostych figur (leżącej ósemki, koła, rombu);
52. Ma trudności z koncentracją uwagi
53. Ma trudności z liczeniem/nauczeniem się tabliczki mnożenia
54. Ma trudności z nauczeniem się dni tygodnia
55. Często wpada na meble/obija o framugi drzwi (bo nie trafia w przejście)/wpada na innych ludzi, inne dzieci ze zbyt dużą siłą
56. Często kogoś szturcha, popycha/ściska (przytula się) bardzo mocno
57. Stałe coś skubie, drapie się/ciągnie się za włosy do bólu
58. Nie pamięta kierowanych do niego poleceń
59. Nie potrafi zaplanować kolejności działań (czynności wykonuje chaotycznie)
60. Ubiera się w dziwnej kolejności/nie potrafi się samodzielnie ubrać
61. Ma kłopoty z samodzielnym spakowaniem tornistra/często gubi swoje rzeczy.
62. Nie odróżnia strony prawej od lewej/ma trudności w odróżnianiu pojęć typu: bliżej, dalej, nisko, wysoko, za mną, przede mną.
63. Ma trudności w odróżnianiu pojęć typu: dzisiaj, wczoraj, jutro
64. Często czuje się zagubione w otoczeniu/często czuje się dezorientowane

Więcej niż 5 symptomów stanowi przesłankę do kontaktu ze specjalistami.

Idealny dziesięcioolatek

Idealny 10 latek to najspokojniejszy okres w rozwoju dziecka. Dziecko ma opanowane mnóstwo umiejętności. Jest miłe, pomocne, pogodne, bardzo samodzielne, zaradne, lubi spędzać czas z rodzicami. Ale rozwój ma swoje prawa i zbliżamy się do kolejnego kryzysu.

Po ukończeniu 10 roku życia dziecko – pod względem rozwoju psychicznego, przechodzi ze **stadium operacji konkretnych do stadium operacji formalnych**. Powoli przekracza granice czasu i przestrzeni – granice świata nagle się szeroko rozsuwają, pojawia się pojęcie „początku i końca, przyszłości”. Jest to czas okresu PRZEDORASTANIA.

Od około 11 roku życia rozpoczyna się wspaniały, ale bardzo trudny etap dojrzewania – ku pełnej INDYWIDUACJI.

Dorastanie

Między 11 a 14 rokiem życia następuje intensywny wzrost, który osiąga apogeum w wieku 12 lat u dziewcząt i 13 u chłopców – a wraz z nim intensywne bóle wzrostowe, okresy ogromnego zmęczenia, dezorientacji. Do tego dochodzi oczywiście „chaos” hormonalny. Dojrzewanie płciowe to priorytet dla rozwoju organizmu! A w praktyce to ogromna zmienność nastrojów (spowodowane skokami dopaminy), skrajne reakcje emocjonalne – czyli od radości do zupełnego załamania, na przemian słońce i deszcz, a nawet gradobicie.

Oczywiście każde dziecko przechodzi przez okresy rozwojowe na swój własny sposób – w jednym przypadku będzie to proces łagodniejszy, w innym – bardzo trudny i wyczerpujący nie tylko otoczenie, ale także samo dziecko!

11 latek i 13 latek to osobnik wybuchowy i drażliwy, zamknięty w sobie i swoim pokoju. Środkowy – 12 rok życia jest okresem względnego uspokojenia.

W wieku około 14 lat dochodzi do krytyki matek. Stan bolesny dla matek, ale to naturalny proces rozwojowy, symboliczne zerwanie pępowiny z najważniejszą osobą dla dziecka! Inaczej dziecko nie stanie na własnych nogach. W tym okresie krytyce podlegają w ogóle dorośli, którzy są odbierani jako „niegdysiejsi” i śmieszni.

Jak wynika z badań – dorosły mózg nie pamięta jak to kiedyś z nim było, warto więc sięgnąć do podręczników psychologii rozwojowej i szczegółowo dokładnie zapoznać się

z charakterystyką wieku rozwojowego dziecka/ucznia, gdyż wiele zachowań „patologicznych” jest neuronormą rozwojową!

Okres 15-16 lat, zwany jest „fazą kosmiczną” – nastolatek boleśnie uświadamia sobie

zjawiska nieodwracalne, śmierć, zadaje pytanie o to KIM JESTEM?

Jaki to wszystko MA SENS?

Przejawia także dużo zachowań ryzykownych: w tym czasie wielu nastolatków sięga

po alkohol, papierosy, narkotyki, ma za sobą pierwsze inicjacje seksualne. Nastolatek planuje swoją przyszłość, krytykuje dorosłych i chce zmieniać świat!

Dokładnie tak jak poprzednie pokolenia. Można powiedzieć NIC NOWEGO.

Oto nowe pokolenie wchodzi do gry, ale chce swojej gry i własnych zasad,

a nie odtwarzania świata dorosłych!

Dokładnie tak jak kiedyś ich rodzice i ich nauczyciele!

Szczególnie niebezpieczne w tym okresie jest etykietyzowanie zachowań, etykietyzowanie dzieci. Wiele zachowań uznawanych za „niewłaściwe” jest niedojrzałą manifestacją zupełnie wartościowych postaw! Polecam do obejrzenia film STOP LABELING (1,5 minuty) <http://fun.mivzakon.com/Video/entertainment/10044/10044.html>

W okresie dorastania ważne jest kształtowanie wartości, w tym zwłaszcza postaw wobec przeciwnej płci, role kobiety i mężczyzny. W poruszający sposób przedstawia to Tony Porter, edukator i działacz przeciwko przemocy wobec kobiet „Apel do mężczyzn” (11 minut) http://www.ted.com/talks/tony_porter_a_call_to_men?language=pl

Mózg nastolatka nie jest jeszcze dojrzały, płaty czołowe odpowiadające za podejmowanie dojrzałych, odpowiedzialnych decyzji są jeszcze nie dość rozwinięte - trudno więc oczekiwać „rozsądnych” zachowań! Zachowania ryzykowne są wręcz wpisane w rozwój człowieka w tym okresie!

Mówi o tym Sarah-Jayne Blakemore na wykładzie TEDGlobal 2012 pt. "Jak działa mózg nastolatka" (14 minut)

https://www.ted.com/talks/sarah_jayne_blakemore_the_mysterious_workings_of_the_adolescent_brain

Rola dorosłych

Warto pamiętać, że dorośli, dojrzały opiekunowie/wychowawcy/nauczyciele są po to, aby pomóc dzieciom przejść bezpiecznie ten trudny okres. Dzieci potrzebują miłości, akceptacji, zapewnienia im bezpieczeństwa i dyscypliny.

Paradoksalnie dyscyplina jest potrzebna, aby móc się BUNTOWAĆ, bo bunt jest konieczny. Nie da się być samodzielny i odpowiedzialny za siebie, kiedy nie sprawdzimy wielu rzeczy na własną rękę, przez własne doświadczenia, a więc własne próby i własne błędy. Warto to uświadomić rodzicom, że bunt nastolatków nie jest wynikiem popełnianych przez nich błędów wychowawczych – tylko elementem procesu rozwoju!

Matryca Zawsze Sobie Poradzę

Przypominam, że przez cały okres edukacji wgrzywana jest MATRYCA „ZAWSZE SOBIE PORADZĘ”, która zbudowana jest z podmatryc: wiara we własne możliwości, poczucie własnej wartości, inicjatywność, optymizm i odwaga, siła i odporność psychiczna, kreatywność.

Zawartość matrycy zależy więc od mądrego wsparcia dorosłych.

Bo wspieranie dziecka w rozwoju nie polega na tym, aby dziecko robiło tylko to, co my – dorośli chcemy, ale na tym by pomagać dziecku robić także to, co ono chce i co doprowadza je tam, gdzie ono chce dojść.

Jednym z ważnych zadań wychowawców jest wspieranie rozwoju inteligencji emocjonalnej dziecka budującej podmatryc, o których była mowa wyżej.

Nie ma tu miejsca na omówienie całego tematu – przeanalizujmy tylko rozwojowe **koszty niskiej inteligencji emocjonalnej w wymiarze osobistym i społecznym.**

Inteligencja Emocjonalna - Kompetencje Osobiste - Koszty Braku

Samoświadomość

Brak zdolności identyfikacji i rozróżniania emocji, w tym zwłaszcza swoich, „przenoszenie” swoich emocji na innych i słabe rozumienie tego konsekwencji, brak refleksji nad sobą i swoim działaniem. Udawanie uczuć, zniekształcanie, tłumienie ich lub intelektualizacja. Brak własnej hierarchii wartości i celów, niezdolność do dokonywania wyborów, działanie chaotyczne, przypadkowe, nieefektywne. Niemożność koncentracji energii, zaniżona lub zawyżona samoocena, nieadekwatny obraz siebie, poczucie małej wartości, bycia gorszym, słabe rozpoznanie samego siebie, niezdolność do adekwatnej samooceny. Narażanie się na stresy i frustracje, brak wiary w siebie, brak odwagi i lęk, samoobwinianie się, silna samokrytyka. Wycofywanie się z prezentacji własnych poglądów, zmiana poglądów pod presją nacisku grupy, niezdolność do podejmowania samodzielnych decyzji.

Nie wiem kim jestem, co czuję, co przeżywam, co się ze mną dzieje!

Samoregulacja

Niezdolność do panowania nad sobą, niezdolność do uspokajania się i nieumiejętność relaksacji. Działanie pod wpływem silnych emocji, gwałtowność, impulsywność, poddawanie się nastrojom i zaleganiu emocji. Niecierpliwość, brak refleksji nad swoim działaniem i jego konsekwencjami. Nie respektowanie zasad uczciwego działania i prawa, nadużycia, oszukiwanie, brak odpowiedzialności w wykonywaniu obowiązków, niepunctualność, nieobowiązkowość, brak systematyczności i umiejętności planowania oraz organizacji, utrata zdolności do dokonywania ocen moralnych swego działania lub nadgorliwość, nadmierna krytyka wobec własnych pracy. Sztywność myślenia i działania, rutynowość, lęk przed zmianami.

Nie panuję nad sobą i swoim życiem.

Motywacja

Brak zadowolenia z własnej działalności, brak dążenia do osiągnięcia celów lub stawianie nierealistycznych celów, myślenie życzeniowe, magiczne, „ślepa ambicja”, brak chęci podwyższania swoich kwalifikacji i uczenia się, niezdolność do wytrwałego działania („słomiany zapał”), brak troski o jakość, brak zdolności do projektowania planu rozwoju

osobistego, niepowodzenia traktowane jako blokady dalszego działania, nie podejmowanie prób, brak umiejętności poszukiwania niezbędnych informacji, dostrzegania możliwości i nowych rozwiązań, brak kreatywności i pesymizm, bezradność, apatia, wypalanie się.

Nie wiem, po co to wszystko... dryfuję bez celu.

Inteligencja Emocjonalna - Kompetencje Społeczne - Koszty Braku

Empatia

Nietolerancja, wrogość, brak asertywności, niezdolność do odczytywania stanów emocjonalnych i rozumienia drugiego człowieka i jego potrzeb, brak zainteresowania innymi, brak umiejętności dostrajania się, oschłość, brak nastawienia na pomoc innemu, wsparcie. Nadmierne wymagania i surowe ocenianie, krytykowanie, niezdolność do słuchania i nieumiejętność udzielania pomocy (krytykowanie, inwazje psychologiczne, doradzanie), brak akceptacji dla różnic lub sentymentalizm, zlewianie się, utrata swoich granic.

Nikt mnie nie ceni i nie rozumie!

Umiejętności społeczne

Brak umiejętności porozumiewania się dostosowanego do potrzeb i możliwości drugiego człowieka, brak ciekawości interpersonalnej, brak zdolności do godzenia rozbieżnych interesów, arogancja, kłótniowość, konfliktowość, inwazyjność, dominacja, agresywność, nieumiejętność tworzenia pozytywnych relacji międzyludzkich i funkcjonowania w zespołach, niezdolność do tworzenia i korzystania z kolektywnej inteligencji.

Świat jest obcy i wrogi!

Zadanie 2

Proszę spróbować poddać krytycznej analizie Szkolny System Wychowania (np. własnej szkoły) pod kątem możliwości jego spełnienia przez ucznia nastolatka (i jego niedojrzałego mózgu).

Warto spojrzeć na zestaw cech „idealnego wychowanka” z poczuciem humoru!

Zakończenie

Na zakończenie – sprawa najważniejsza odnosząca się do problematyki talentu pedagogicznego, czyli wspierania człowieka w rozwoju i ... nieco filozofii.

Talent pedagogiczny to ... umiejętność świadomego i roztropnego stawiania celów wychowawczych

„Historia filozofii jest dziedziną szczególnie ważną dla wszystkich, którzy się zajmują wychowaniem. Wyjąwszy nielicznych skrajnych autorów, wszyscy pedagogowie zgadzają się z tym, że jednym z zadań wychowania i nauczania jest przekazanie następnemu pokoleniu dorobku pokoleń poprzednich – między innymi elementów poglądów na świat. Otóż pogląd na świat jest w znacznej mierze dziełem filozofii. Historia filozofii i jej znajomość może uchronić nauczyciela od jednej z najwstrętniejszych wad wielu nauczycieli, od wady, która we Francji stała się przysłowiowa pod nazwą *esprit primaire* – od ciasnego dogmatyzowania takich czy innych poglądów na świat, jakie nauczyciel z podręczników filozofii współczesnych przyjął i które, w braku gruntowniejszego wykształcenia, uważa za jedyną mądrość, godną przekazania potomności jako skarb niezastąpiony. Jak łatwo z tym łączy się fanatyzm, ciasnota umysłowa i brak krytycyzmu i wyrozumiałości dla obcych poglądów, każdy łatwo zgadnąć może. Historia filozofii dać może pod tym względem następujące korzyści:

- a) **umożliwi dotarcie do źródeł**; jedną z najniebezpieczniejszych metod jest czerpanie wszystkiego z drugiej ręki, z opracowań, z reguły nie dających należytego obrazu myśli autorów, od których zależy;
- b) **pozwole poznać główne zagadnienia filozoficzne**, a może nawet zrozumieć, że są one zagadnieniami, co stanowi ogromne podniesienie człowieka;
- c) przez zestawienie własnych możliwości z geniuszami, **nauczy skromności intelektualnej i ostrożności w formułowaniu sądów** o wielkich zagadnieniach życia i bytu – tak niestety pospolitych w naszych czasach;
- d) wreszcie, wykazując sprzeczności między systemami, z których każdy przekracza głębokością i wszechstronnością ujęcia wszystko, co normalnie zdolny człowiek potrafi wyprodukować, **nauczy krytycyzmu**, powiedzmy nawet pewnego sceptycyzmu, **wobec różnych nowinek**, pomijając już okoliczność, że w wyniku

studium historii filozofii okazuje się zwykle, iż nowinki nowinkami wcale nie są.

Myśl filozoficzna jest jednym z ważniejszych czynników kształtujących dzieje ludzkości.

Każda główna filozofia epoki potężnie oddziałuje na wychowanie: wychowawcy, sami najczęściej nie zdając sobie z tego sprawy, wpajają w młodzież zasady głoszone przez tzw. „nowoczesną filozofię”; za ich pośrednictwem filozofia kształtuje umysły mas. Inną drogą, którą filozofia dociera do nich jest poezja i literatura. Tak np. Dante podaje jako kościół swoich poglądów na życie tomizm, Goethe jest spinozistą, a popularni pisarze francuscy przedrewolucyjni (Voltaire i inni) popularyzowali filozofię deistyczną angielską z XVII wieku.” (Wybór tekstów na podstawie pracy: Józef Bocheński „Zarys historii filozofii” Wyd. Philed,1993).

„Sokrates, który przez 8 lat był nauczycielem Platona, został stracony za m.in. ”psucie młodzieży”. Platon w „Obronie Sokratesa” ironizuje tych, którzy się obowiązują wyuczać młodzież dzielności, a nie dorośli do tego zadania , i tych, którzy w naiwności swojej biorą autoklamę instytutów wychowawczych za dobrą monetę. Przecież, żeby się ktoś stał naprawdę dzielnym człowiekiem, musi naprzód sam przynieść odpowiednie zdolności na świat, a potem spotkać człowieka naprawdę mądrego, który by wiedział, co to jest dzielność i wychowanie. To rzecz bardzo trudna i rzadka. Czyż zatem możliwe jest wychowanie jako przemysł i źródło zarobku?! Owe liczne prywatne instytuty wychowawcze, które za stosunkowo niewielkie pieniądze obowiązują się z poważną miną wyprowadzać nieprzebraną młodzież na dzielnych obywateli, to są zarobkowe przedsiębiorstwa sprytnych jednostek, które wywieszając frazes obywatelski spekulują na naiwności i ambicji szerokich kół. Nie tylko w Atenach.” (Cytat z pracy: Władysław Witwicki - przekład, wstęp, objaśnienia; „Platon”. PWN, 1988).

„Upada w naszych czasach wszelki autorytet – młodzież dzisiejsza nie szanuje ani bogów, ani ludzi, ani państwa, ani krwi, ani obyczajów przodków, a kto temu winien?...” - słycać od zarania dziejów!

Po co nam filozofia? Może, żeby zadumać się choć na chwilę, że wszystko już było...

Talent pedagogiczny to... umiejętność zachęcania dziecka do wiary w siebie, w dobro świata i dobro życia.

Jednym z wielkich celów wychowania jest ugruntowanie w wychowanku aspiracji

do poszukiwań wartościowych celów życiowych, godnego i wartościowego miejsca w świecie. Takie stanowisko nieuchronnie kojarzy mi się z czymś ulokowanym nieco wyżej, czymś będącym meta-dyspozycją, co Stefan Szuman określa jako **afirmacja życia**.

Mówi on: „jest rzeczą ważną i niezbędną, żeby stosunek człowieka do życia był w zasadzie pozytywny, przeważnie radosny i w miarę optymistyczny! Wiadomo, że stajemy się optymistami lub pesymistami nie tylko wskutek naszych dobrych lub złych doświadczeń życiowych, które w dużej mierze decydują o naszych poglądach na wartość życia, lecz że istnieje także wrodzony optymizm lub pesymizm.

Radość życia towarzyszy przede wszystkim zdrowiu ciała i ducha. Jest rzeczą wątpliwą, czy można wzbudzić pierwotną radość życia w osobie, która jest pesymistą z urodzenia. Jednak ostateczne dojrzałe pozytywne lub negatywne ustosunkowanie do życia jest zależne nie tylko od temperamentu i nie jest tym samym co pierwotna skłonność do optymizmu lub pesymizmu.

Istnieje wtórna, dojrzała radość życia, którą tu nazwiemy „afirmacją”, względnie potwierdzeniem życia. Na wtórne ustosunkowanie się do życia trzeba się dopiero zdobyć, trzeba je w sobie wykształcić, trzeba się nauczyć stwierdzać istnienie sensu życia. Taki dojrzały, pozytywny stosunek do życia, jest zarazem koniecznym warunkiem egzystencji posiadającej poczucie swego sensu. Zasadniczo negatywne poglądy na sens życia uniemożliwiają również w dużej mierze postępowanie w życiu z wiarą w celowość własnych poczynań.

Afirmacja życia jest więc problemem pedagogicznym i jest, względnie powinna być, jednym z najważniejszych celów wychowania człowieka.

Jest to nawet cel podstawowy, zasadniczy. W porównaniu z nim wszystkie inne są celami drugorzędnymi.

Jeżeli nie można obudzić i ugruntować pozytywnego stosunku do życia w sobie i w drugich, to trzeba w ogóle zrezygnować z pracy nad kształceniem charakteru, nad przygotowaniem jednostki do życia w zespole, z wysiłków dążących do wychowania

ludzi społecznie użytecznych i osobowości kulturalnie i duchowo dojrzałych.

Radość życia jest naturalną, pierwotną właściwością zdrowego, naiwnego dziecka, gdy wzrasta w przeciętnie normalnych warunkach społecznych, rodzinnych i gospodarczych. Naturalne komplikacje, trudności i zawody, nie wywołują u dziecka zniechęcenia i negacji życia.

Następnym źródłem radości życia i naiwnego potwierdzania jego wartości jest zabawa dziecka... Potrzeba bezpośredniego codziennego powodzenia jest cechą wyrażającą także dziecięcą aktywność. Dziecko chłonie życie bez refleksji, jako wspaniale podarowane mu istnienie, którego celu i sensu nie potrzebuje dociekać. Dopiero w latach, w których człowiek przechodzi okres tak zwanego wieku młodzieńczego, budzą się w nim głębsze refleksje i problemy i również zaczyna się poszukiwanie sensu życia.

Okres młodzieńczości, poza żywiołowym zmysłowym przeżyciem potęgi i głębi życia, pełen jest bolesnej negacji. Przynosi zarówno pełne blasku, zapierające oddech, patetyczne odczucie pełni życia, jak i głęboki „Weltschmerz”, sentymentalną nieśmiałość i niespokojne poszukiwanie sensu istnienia. W młodzieńcu tętni siła, pełnia, rozpęd życiowy, równocześnie jednak rodzi się ból życia. Młodzi spostrzegają po raz pierwszy zawartą w życiu samym odwieczną tajemnicę, antynomię, zagadkę, której nie umieją rozwiązać.

Zmienia się do gruntu nurt życia, które przestaje być naiwnym, sielskim, pogodnym bytowaniem. Zdolność do kontemplacji i refleksji skłonność do zastanowienia się nad sobą i nad życiem, wzmożona, subtelna wrażliwość uczuciowa, otwierają młodzieży wrota ludzkiego ducha, umożliwiają wstęp do świata kultury i sztuki. Równocześnie jednak zaczyna młodzież także odczuwać nienasycone i nie do nasycenia pragnienie zgłębienia i zrozumienia tajemnicy istnienia. Tragizm bytowania staje się niepokojącym problemem. Świadomość śmierci staje się coraz boleśniejsza”.

Trudno mi było dokonać jakichkolwiek skrótów w tej wspaniałej, silnie oddziałującej na wyobraźnię wypowiedzi profesora Szumana, który zapisał te słowa w pracy „**Afirmacja życia**” (Lwów, 1938).

Czy cokolwiek się zmieniło od czasów profesora Szumana?

Nie, nic. Człowiek przechodzi te same fazy rozwojowe, z tymi samymi problemami. Fabuły życia i potrzeby człowieka pozostają niezmiennie.

Nad czym warto się zadumać czytając słowa profesora Szumana? Zachęcam do refleksji nad problemem wzmacniania w młodych ludziach afirmacji życia. Zastanowienia się, czy generalnie w pracy wychowawczej nie epatujemy zbyt wizją świata w jego wersji patologicznej, pełnej trudów i zagrożeń? I wreszcie – co wydaje mi się najważniejsze, czy afirmacji życia może nauczyć wychowawca, który nie posiada pozytywnego stosunku do życia?

Każdy nauczyciel ma wpływ na około 3 tysięcy uczniów – młodych ludzi w fazie własnego rozwoju osobniczego.

Warto pamiętać o zasadzie wspólnego losu, która mówi o tym, że kompetencje nauczycieli i wychowawców konfigurują nie tylko przyszłość młodych ludzi, a także losy świata...

A close-up photograph of autumn leaves on a branch. The leaves are in various stages of color change, from green to bright orange and red. The background is a soft, out-of-focus blue sky. The text is overlaid on the left side of the image.

**DO ZOBACZENIA
W KLUBIE OCEN
INSPIRACJE**

GRUPA EDUKACYJNA
HEAVYRÄIN

The logo for 'OCEN' is located in the bottom right corner. It features the word 'OCEN' in a large, bold, sans-serif font. To the right of the 'N' is a small red triangle pointing downwards. Below 'OCEN' are the words 'OLSZTYŃSKIE', 'CENTRUM', 'EDUKACJI', and 'NAUCZYCIELI' stacked vertically in a smaller, all-caps, sans-serif font.

OCEN
OLSZTYŃSKIE
CENTRUM
EDUKACJI
NAUCZYCIELI